

ROZHOVORY A MATERIÁLY / INTERVIEWS AND ARTICLES

MUDr. František Neumann: Zapomenutý lékař z Vinohrad/ Dr. František Neumann: A Forgotten Doctor from Vinohrady

Petr Kolář

Úvodem

Jestliže soudobá obecná historiografie ve stále se zvětšující míře reflektuje dějiny všedního dne či obyčejného člověka, nelze se tomuto přístupu vyhnout ani při popisu historie jednotlivých odvětví, míst či událostí; v tomto případě dějin lékařství. Vedle výrazných osobností, průkopníků či velikánů oboru ve všech dobách a v mnoha místech však tak trochu neoprávněně zůstávají ve stínu a pozadí ti skrytí dělníci, trpělivě odvádějící každodenní náročnou práci. Nebyli či nejsou činní publikačně; nepřinášejí převratné či revoluční přístupy a myšlenky; neovlivňují svým konáním přímo světový vývoj. Přesto jejich život a skutky nebývají promarněny. Naopak, mnohdy jsou velmi zajímavé, podnětné a stojící za zaznamenání.

Věřím, že to je i případ MUDr. Františka Neumanna. Zejména pomocí metod orální historie jsem se pokusil zaznamenat a popsat právě jeho životní osudy. Díky rozhovorům s jeho dcerou, PhDr. Vendulou Neumannovou, se podařilo získat 16 zvukových souborů, jejichž přepis přinesl na 45 stran záznamů a poznámek. V konfrontaci s dalším zdrojem podobného charakteru, autobiografické práce jeho dcery i částečně zachovalému osobnímu archivu se podařilo načrtnout následující příběh muže, do jehož životního osudu se výrazně otiskla většina významných událostí 1. pol. 20. století v našich zemích. S dalšími archivními prameny či odbornou

monografií jsem tento příběh zatím konfrontoval jen okrajově. Jsem ale toho názoru, že v budoucnu by si zasloužil doplnění i v tomto směru.

Původ, narození a studentská léta

František Neumann pocházel z židovské rodiny, která podle tradovaných vzpomínek přišla do Čech v 1. polovině 19. století z německého Hamburku.¹⁵⁴ Důvod jejího odchodu je nejasný; nelze vyloučit možný protizidovský pogrom či jiné události podobného charakteru. Jako příčina odchodu předků Františka Neumanna mohly sloužit události z roku 1819 (tzv. Hep Hep nepokoje) nebo jejich výrazné dozvuky v letech 1830 a 1835. V Hamburku sice neexistovalo ghetto jako takové, ale židovské obyvatelstvo bylo soustředěno převážně ve dvou čtvrtích a to až do roku 1842. V samotném Hamburku žilo v roce 1800 na 6300 aškenázských a 130 sefardských židů.¹⁵⁵

Podle všech indicií byli předci Františka Neumanna aškenázského původu, i když byly rovněž vysloveny spekulace o původu sefardském (dané zejména rodinnou fyziognomií).¹⁵⁶ Po putování podél Labe a Vltavy se pradědeček Františka Neumanna usadil v Kralupech nad Vltavou, které byly až do poloviny 19. století malou a nevýznamnou obcí. To vše se změnilo se zavedením železnice a masivní industrializací, která vyvrcholila otevřením rafinerie v roce 1901. Neumannův dědeček si pak na kralupském náměstí koupil dům a v něm začal provozovat obchod se střížním zbožím. Otec Františka Neumanna, pan Alexandr Neumann, v jeho živnosti pokračoval a s rozvojem městyse začal rodinný obchod brzy velmi dobře prosperovat. Dle zachovalých vzpomínek lze jeho provoz dobře vylíčit:

¹⁵⁴ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, který byl veden o jejím tatínkovi MUDr. Františkovi Neumannovi během její hospitalizace ve Střešovické (23. 8., 26.8., 29.8. 2010) a Vinohradské nemocnici (6.9. 2010) v Praze. 1. část, s. 2-3.

¹⁵⁵ *Jewish Virtual Library* [online]. 2008 [cit. 2011-05-03]. Hamburg: The Askhenazi Community. Dostupné z WWW: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0008_0_08294.html>.

¹⁵⁶ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 1. část, s. 3.

„Prosím nepředstavovat si velkoobchod. Měli tam povlečení, látky na povlečení, zástěry, látky na zástěry, šátky, nitě, jehly a tkaničky do bot. [Nedaleko existoval] konkurenční obchod, to byli Felixovi, kteří posléze byli s naším rodem nějak spříznění, nevím jak, to jsem nikdy nepochopila. A babička vyprávěla, že když přišel zákazník a chtěl zboží, které nebylo, tak ho prodavač musel bavit a nějak zdržet a učedník zatím běžel zadem přes dvory a zahrady, aby ho nikdo neviděl a koupil zboží u konkurence. A zákazník byl spokojen. Tak se prosím dělaly obchody. Trochu je to naznačený v Poláčkové Bylo nás pět. Takže [dědeček byl] opravdu velký obchodník, který opravdu mohl vydělávat na tkaničkách od bot majlant.“¹⁵⁷

Kolem roku 1880 se Neumannův tatínek oženil Marií Katzovou z nedalekých Klecan. Vzpomínek na Františkovu maminku se příliš nedochovalo. Měla za sebou pět tříd obecné školy, uměla vařit (samozřejmě košer) a byla dobrou oporou svému muži. V rodině se tradovala kuriózní historka, že jedním z mála sporů, kteří manželé spolu měli, se týkal šábesu: „Dědeček byl kuřák a o šábesu kouřit nemohl, protože se muselo škrtnout ohněm a to se nesmělo. A tak smlouval, když bylo pod mrakem, že ty hvězdy určitě ještě nevyšly. A babička ho posílala za rabínem, a jelikož [ten] byl taky kuřák, tak se pánové nějak domluvili, že ty hvězdy ještě nevyšly a Hospodin je velkorysý.“¹⁵⁸

František, jako první a jediný syn, se narodil 20. ledna 1895.¹⁵⁹ O pět let později se manželům narodila dcera, Evženie Neumannová.¹⁶⁰ V Kralupech nad Vltavou vystudoval František pět let místní obecné školy a po jejím ukončení byl přijat na gymnázium v Žitné ulici v Praze,¹⁶¹ které navštěvovali například Viktor Dyk,

¹⁵⁷ Vyprávění PhDr. Venduly Neumannové o tatínkovi, zapisované v pozdním jaru 2010 při společně trávených přestávkách v Jedličkově ústavu a školách s PhDr. Patricií Krušinovou, s. 4.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Životopis. Strojopis, 1 strana. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

¹⁶⁰ Tamtéž. Srovnej též Centrální databázi obětí holocaustu v Jad Vašem, Jeruzalém: http://www.yadvashem.org/wps/portal/IY_HON_Welcome; jméno Wantochova Evzena. Naproti tomu Vendula Neumannová udávala Františkovo narození až později - po jeho sestře, která měla být prvorozená. Viz Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 2. část, s. 4; Vyprávění PhDr. Venduly Neumannové o tatínkovi, s. 5.

¹⁶¹ Životopis. Strojopis, 1 strana. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

Jaroslav Hašek či František Xaver Šalda. V tercii pak mladého studenta vyučoval dějepisu sám velký Alois Jirásek. Na něj si mladý Neumann uchoval vzpomínku, a byť je to příhoda marginální, z lidského hlediska si snad zaslouží reprodukci:

*„Tatínek vypravoval, že [Jirásek] vykládal velmi detailně a zdlouhavě husitství – [a mého tatínka] to moc nebavilo. Čuměl z okna, šťoural se v nose a [proto] dostal pohlevek s dodatkem: „Pane Neumann, nešťourejte se v nose!“ To ještě netušil, že za nějakých 50 let se s tím bude chlubit své dceři, když začala chápat, kdo Jirásek byl (...). Takhle dopadnou velikáni.“*¹⁶²

Do Prahy však František Neumann musel každý den dojíždět vlakem. Protože měli celodenní vyučování, měl zaplacený obědy u jedné pražské vdovy. Ani cesta se však občas nevyskytla bez problémů: *„Vyprávěl jednou, jak zaspal, usnul ve vlaku, a vystoupil další vlakovou stanicí, což je Nelahozevs. Musel zpátky pěšky, protože neměl peníze na zpáteční vlak. Dostal strašný výprask hned z několika důvodů: jednak přišel o dvě hodiny pozdě, za druhé promácel boty, a za třetí zašpinil [nohavice] od kalhot, protože samozřejmě musel chodit – byť někdy v sekundě – v obleku, s kravatou: „malé vydání mladého muže.“*¹⁶³

Ale protože byl velmi podnikavý a dovedl se poučit, vždy přišťe poprosil průvodčího, aby ho před Kralupy vzbudil. Platil mu za to jedním jablkem. V kvintě pak František přestoupil na gymnázium v Truhlářské.¹⁶⁴ Výuka mu zřejmě nikdy větší problémy nedělala. Naopak, vždy rád četl a to i doma, a případně i v noci a potají. Výchova byla přísná a tak i zde to byl důvod pro výprask – zvlášť když dospívající student svíčkou očadil povlečení své postele.¹⁶⁵ Jako každý student však byl na štíru s financemi; krom toho byl vášnivý kuřák a velmi rád chodil do kina. Z doby, kdy chodil do sexty, se zachovala tato vzpomínka: *„Se svým bratrancech chodili do kina, což bylo proti řádu, protože, aby mladí pánové marnili čas kinem, to bylo neužitečné. Dědeček byl toho názoru, že ať je blbý nebo chytrý, jednou je tady řád a musí se dodržovat. Mladí pánové přišli na geniální nápad. Táta (nevím, jak to stíhal) chodil na klavír a hrál poměrně slušně (...). Ten jeho bratranec na housle. Mladí pánové se*

¹⁶² Vyprávění PhDr. Venduly Neumannové o tatínkovi, s. 1.

¹⁶³ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 2. část, s. 4.

¹⁶⁴ Životopis. Strojopis, 1 strana. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

¹⁶⁵ Vyprávění PhDr. Venduly Neumannové o tatínkovi, s. 1.

domluvili s vedením kralupského kina, které hrálo v sobotu a v neděli odpoledne, a dělali němým filmům hudební doprovod. Když jsem se ptala, co vlastně hráli, tak říkal, že to bylo jednoduché: „Moc jsme si s tím hlavu nelámali, většinou to byli westerny...“ Když byla nějaká honička, tak se hrál nějaký kvapík, když byla milostná scéna, tak nějaká sladká melodie, hlavu jsme si s tím nelámali, čuměli jsme na plátno“.¹⁶⁶

Ovšem i léta dospívání se nachýlila ke konci května a na počátku června roku 1914 František Neumann úspěšně, s vyznamenáním odmaturoval. Nebyla to záležitost jednoduchá: Psali tři kompozice z češtiny, němčiny a latiny na dané téma, které se týkalo konkrétních děl. Protože němčina byl státní a druhý úřední jazyk, tak se maturovalo z němčiny, matematiky a dějepisu německy, z češtiny a přírodních věd česky, a z latiny latinsky. A to nebylo vše: „*Musel se umět celý rodokmen Habsburků počínaje Rudolfem I. ve 13. století a vypadalo to tak, že ať si vytáhl, co si vytáhl, musel na závěr pěkně odříkat Habsburky, jako básničku. A táta to zvládnul, měl asi tři dvojky a [vše] ostatní jedničky.*“¹⁶⁷

Obr. 1 – František Neumann při přijetí na lékařskou fakultu v Praze, říjen 1914. Foto: Pozůstalost MUDr. Františka Neumannova, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

¹⁶⁶ Vyprávění PhDr. Venduly Neumannové o tatínkovi, s. 2.

¹⁶⁷ Vyprávění PhDr. Venduly Neumannové o tatínkovi, s. 2-3.

Následně byl přijat na lékařskou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Ovšem výstřely v Sarajevu velmi brzy oťáslly i zdánlivě neměnným univerzitním životem. Mladý medik tak stihl absolvovat jen necelé dva semestry svého lékařského studia. Během nich navštěvoval tyto následující přednášky, cvičení či semináře: *Úvod do studia lékařství, Dějiny lékařství v renaissanci a počátcích věku nového* a *Čtení a rozbor význačných děl* staré literatury lékařské (vše prof. Dr. Schrutz); *Experimentální fyziku I.* a *Cvičení pitevni* (oboje prof. Dr. Jánošík); *Všeobecnou biologii* (prof. Dr. Jánošík) a nakonec zřejmě volitelnou *Anglickou literaturu v období Viktoriině* (Doc. Dr. Chudoba).¹⁶⁸ V březnu 1915 byl, nehledě k těžké oční vadě (na jedno oko viděl velmi špatně a celý život nosil brýle), povolán do c. k. rakousko-uherské armády.¹⁶⁹

Léta válečná, návrat ke studiu a promoce

František Neumann o svých válečných zážitcích nemluvil rád. Není divu; děsivá zkušenost první světové války natrvalo poznamenala miliony mužů na obou stranách zákopů. O co více, spolu Františkem byl na blátivá bojiště strašlivého konfliktu povolán i jeho téměř šedesátiletý otec. Ten byl později raněn na Piavě a i když válku přežil, zemřel na následky špatně léčeného zranění nedlouho poté.¹⁷⁰ Snad i to mohlo přispět k tomu, že jeho syn zůstal kariéře lékaře navždy věrný. Na rozdíl od svého otce byl nakomandován na východní frontu, do Haliče. Vzpomínek na ono období se zachovalo jen několik a zbytek jsou spíše dohady a spekulace. Je pravděpodobné, že absolvoval zdravotnický rychlokurz a zřejmě na počátku roku 1916 byl přidělen jako zdravotník do nejbližšího frontového zázemí – na praporeční obvažiště. Příchod na frontu se ovšem zachoval ve vzpomínkách jeho dcery dobře: „...*Pochodovali na bojiště, už kde se bojovalo, a kam šli jako doplňující zálohy... Jak už jsem [ti] říkala, tak [on] říkal, že pochodovali několik dní a nocí,*

¹⁶⁸ Seznam přednášek (Index lectionum), do kterých byl zapsán jako student František Neumann, s. 2-5. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

¹⁶⁹ Příhláška lékaře – krátký životopis ze dne 7. 1. 1950. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

¹⁷⁰ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 1. část, s. 2.

v [mnoha]stupech, takže krajní dva byli vzhůru a ručili za to, že se neztratí a prostřední za chůze spali. Za dvě hodiny je ti krajní vzbudili, a prostřídali se. Já si to neumím v praxi představit, ale tak to táta líčil. Jak se dá spát za pochodu...“¹⁷¹

Podle několika náznaků přímo na frontě nesloužil: „Vím od něj, že pak dělal na obvazišti. Že nedošel opravdu přímo na frontu, a nemusel tam běhat pro raněné. Ale nikdy nebyl na frontě...“¹⁷² Ovšem úkolem řadových zdravotníků mohla být právě první pomoc a doprava raněných na nejbližší obvaziště. Nelze to vyloučit ani v případě dvacetiletého Františka Neumanna: „Já vím, že nějakou dobu, podle toho co vyprávěl, že obvazoval raněné někde přímo v blízkosti bojiště a později dělal v nějakém špitále, který byl [umístěn] v nějaké škole.“¹⁷³

I tak se ovšem přímému ohrožení života nevyhnul – a zřejmě alespoň nějaký čas se nevyhnul ani službě v poli: „Jedno mi [ale] vždycky zdůrazňoval: Že ví naprosto jistě, že nikdy nikoho nezabil. Že když už musel střílet, tak jen v sebeobraně, protože [když] bylo jasné, že ten druhý vystřelil po něm, takže [on sám pak] střílel jenom po nohách. Že tam [díky němu mohl být] člověk chromý, ale ne, že ho bezprostředně zastřelil. To, myslím, zdůrazňoval. A pak vyprávěl takové absurdní situace, jak to vypadlo na bojišti, na východní frontě, když v sedmnáctém nebo osmnáctém roce přelétávalo letadlo, tak obě strany vylezly ze zákopů a čuměly na to letadlo! Vůbec je nenapadlo, že by mohli jeden po druhém střílet. Letadlo přeletělo, vojákové zalezli zpátky a bojovalo se dál... To je taková kouzelná historka. A pak vyprávěl takové... [příhody] o tom, proč si nemohou zapálit na noční hlídce tři najednou, [ale] maximálně dva: No protože na první světýlko nepřítel bere pušku, na druhé zamíří a na třetí vystřelí. Takže ten třetí by to odnesl.“¹⁷⁴ Z jiného vyprávění vyplývá, že zřejmě později, v zázemí nemocnice, tvořily většinu jeho práce amputace končetin, zasažených snětí.¹⁷⁵

¹⁷¹ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 2. část, s. 6.

¹⁷² Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 2. část, s. 5.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 2. část, s. 6.

¹⁷⁵ Vyprávění PhDr. Venduly Neumannové o tatínkovi, s. 3.

Obr. 2 - František Neumann (vlevo) v hodnosti četaře na východní frontě, cca 1916-1918. Foto: Pozůstalost MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

Ovšem i těžké válečné období se nachýlilo ke konci a mír se přiblížil. František Neumann vzpomínal, že nemálo vojáků zahynulo i při demobilizaci, kdy cestovali na střechách přeplněných vlaků. Mnoha z nim se staly osudné nízké profily železničních tunelů...¹⁷⁶ On sám se vrátil domů přímo v revolučním 28. říjnu 1918.¹⁷⁷ Jeho hlavním cílem bylo nyní dokončit studia medicíny. Když někdy na přelomu roku 1918-19 zemřel jeho tatínek Alexandr Neumann, maminka se rozhodla prosperující kralupský obchod prodat. Část použila na vyplacení věna pro svoji dceru Evžu, zbytek pak na zakoupení domu na Vinohradské třídě v Praze. Právě sem se tedy pětadvacetiletý František Neumann přestěhoval.

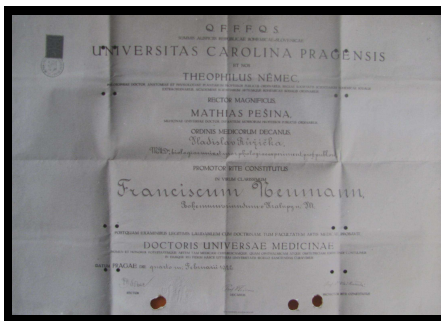
Studia medicíny pak trvaly až do roku 1922. Je zřejmé, že část přednášek a zkoušek byla uznána za válečné období zpětně - rozhodnutím fakulty per rollam.

¹⁷⁶ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 2. část, s. 6.

¹⁷⁷ Životopis. Strojopis, 1 strana. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

MEMO 2011/2

Nějaké velké úlevy se však Neumann zřejmě nedočkal. Ba právě naopak: Mladého medika vyučovaly takové kapacity, jako profesor Syllaba (*Klinická propedeutika, Interní klinika*), profesor Hlava (*Úvod do všeobecné patologické anatomie*), profesor Deyl (*Klinika nemocí očních*) či pozdější profesor František Šamberger (*O patologii a terapii chorob venerických, O patologii a terapii chorob kožních*). Profesori Pelnář a Jedlička pak Asklépiovy adepty zasvěcovali do tajů *Nemocí vnitřních*, kdežto královnu medicíny, chirurgii, neměl na starosti nikdo jiný, než profesor Kukula.¹⁷⁸ Dne 4. února 1922 pak v pražském Karolinu slavnostně završil své studium.

Obr. 3 - Univerzitní diplom Františka Neumanna. Foto: Pozůstalost MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

Specializace a soukromá praxe

Po promoci pak MUDr. František Neumann absolvoval klasické „kolečko“ na jednotlivých klinikách: V tomto případě dva měsíce na interní klinice profesora Pelnáře, téměř dva roky na chirurgické klinice profesora Kukuly a nakonec, nejdéle, na gynekologicko-porodnické klinice, kterou vedl profesor Josef Jerie. A právě u gynekologie a porodnictví zakotvil mladý lékař natrvalo. Na zdejší klinice, umístěné

¹⁷⁸ Viz Seznam přednášek (Index lectionum), do kterých byl zapsán jako student František Neumann, osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

na Karlově náměstí, působil skoro dva a půl roku, nejdříve jako operační elév a následně jako sekundární lékař.¹⁷⁹ Po završení těchto nutných stáží si konečně mohl otevřít svojí vlastní praxi. Stalo se tak v září 1926, v prostorách svého bydliště v Praze na Vinohradech, Vinohradská 65. Díky uspořeným prostředkům z prodeje kralupského majetku mohl svou ordinaci velmi dobře zařídit:

„Ordinace se skládala ze tří místností: Před síně, která sloužila jako čekárna; pak byl menší prostor, kde měl táta kancelář a kartotéku (...) a pak byl velký pokoj (...) na druhé straně domu, který byl vodotěsně vydlážděný až ke stropu. To se dalo mýt hadicí, aby neprotekla voda. Byly tam vestavěné skříně na nástroje, na léky, byl tam sterilizační buben atd., gynekologický a porodnický stůl, zkrátka zařízená ordinace se vším všudy a dokonale. Můj táta [vůbec] miloval dokonalé věci, takže jeho skalpely byly ostré ještě 40 let poté, co zemřel.“¹⁸⁰

Obr. 4 – MUDr. František Neumann a jeho zdravotní sestra v soukromé ordinaci.
Foto: Pozůstalost MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

¹⁷⁹ Přihláška lékaře – krátký životopis ze dne 7.1. 1950. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

¹⁸⁰ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 4. část, s. 9.

Na základě zaznamenaných vzpomínek je zřejmé, že nikdy neměl větší nouzi o klientelu. Vinohrady byly vždy vysoce prestižní adresa a i v jejich rámci byla ordinace velmi dobře umístěna. Někdy pomohla i náhoda: „*To mě jednou také říkala jedna paní, že se ke mně jednou přihlásila jako tatínkova bývalá pacientka a říkala, jak vlastně k tatínkovi přišla: „Náhodou, a nikdy jsem toho nelitovala. Měla jsem nějaké gynekologické potíže jako mladá holka a říkala jsem si, že si musím někoho najít. Čekala jsem na tramvaj a tak se rozhlížím a vidím u vrat: MUDr. František Neumann – odborný ženský lékař. Tak si říkám - to je osud! Vykašlala jsem se na tramvaj a šla jsem se objednat.“ A už u táty vlastně zůstala...“*¹⁸¹

Nemalá část jeho pacientek však přicházela díky jeho souběžnému působení v soukromém Borůvkově sanatoriu v pražské Legerově ulici. Bylo pak na jejich volbě, má-li dojít k zákroku či porodu v Neumannově ordinaci na Vinohradech, nebo jen o něco méně privátním prostředí sanatoria. MUDr. František Neumann pak na oplátku doporučoval provést většinu obtížnějších zákroků či porodů právě zde. Jeho současník, pozdější profesor Josef Charvát vzpomínal, že MUDr. Vlastimil Borůvka se vyznačoval několika rysy: podnikavostí, ochotou bez výhrad spolupracovat i s židovskými lékaři, ale též jistou vstřícností k provádění nepovolených potratů.¹⁸² Vzhledem ke své odbornosti se těmto zákrokům nemohl vyhnout ani František Neumann. Ovšem prováděl je, jen když se domníval, že je to nutné: „*Jednou jsme o tom mluvili a on mi říkal, že to [pacientkám] velmi důkladně rozmlouval... [...Vždy hrálo roli, zda] opravdu to dítě nechtějí a mají k tomu nějaký vnitřní důvod. Takže pak považoval za důležité, aby to dělal odborník, než aby [těhotná] šla k andělíčkáře. Protože vždycky říkal, že každý zákon o zákazu interrupce je zločin, protože ty ženské si vždycky nějak pomůžou a většinou to dopadne daleko hůř. Toto není cesta.“*¹⁸³

„*Vždycky kladl důraz, aby si to velmi velmi rozmyslela. Určitě by nesouhlasil s tím, co se teď někdy děje - takové ty lehko získatelné potraty mladičkových holek - to je velmi nebezpečné pro ty děvčata. Určitě nebyl nějakým striktním odsuzovatelem, ale zároveň to nebral rozhodně na lehkou váhu. Vždycky kladl důraz i na to, že ta žena to může*

¹⁸¹ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 4. část, s. 9.

¹⁸² CHARVÁT, Josef. Josef Charvát a jeho doba : Úryvky z deníků a pamětí, část 8. In *Vesmír*. Praha : Vesmír s.r.o., 1994. Roč., 73. .č. 10, s. 584-587. ISSN 1214-7087.

¹⁸³ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 3. část, s. 7-8.

vyřešit ještě i jinak; nebo že dá to dítě rovnou k adopci. [Že jim] nepřipraví osud dítěte odloženého do kojeňáku..., ale zároveň vyřeší problémy nechtěného dítěte. Určitě byl pro antikoncepci, to rozhodně.“¹⁸⁴ V rámci svého působení samozřejmě ordinoval pro jednotlivé zdravotní pojišťovny, v jeho případě pro pokladny Elektrických podniků pražských, Fondu pošt a veřejných zaměstnanců a Nemocenské pojišťovny soukromých zaměstnanců.¹⁸⁵

Osobní život

František Neumann byl dvakrát ženatý. O první manželce, Josefině Neumannové, rozené Glaserové,¹⁸⁶ nevíme takřka nic. Snad jen to, že byla židovského původu a na rozdíl od Františka Neumanna později nepřežila holocaust: „...Nepřežila válku,¹⁸⁷ protože tu neměl zachránit kdo. Ta paní byla také židovka a „mohla si za to sama“ - jak se říká v těch špatných filmech. Protože táta se [jednou] vrátil omylem dřív ze služby a našel svou mladou paní [se svým] šoférem (to je prostě filmové klišé – takové věci se prostě nedějí). Pan doktor rozsvítí v bytě, vstoupí do vlastní ložnice a není tam sám... Dál to ani nevím. Jediné, co vím, a to také tátovi věřím, že táta byl v zásadě gentleman, že se rozvedli a tehdy byla povinnost, že buď bude bývalou ženu živit (i když se s ní rozvede), anebo jí vyplatí nějakou částku, na kterou se dohodnou u soudu. A oni se dohodli na té částce a tím se táta zbavil toho závazku dokonale.“¹⁸⁸

¹⁸⁴ Tamtéž, 16. část, s. 42.

¹⁸⁵ Přihláška lékaře – krátký životopis ze dne 7.1. 1950. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

¹⁸⁶ Viz Oddací list MUDr. Františka Neumanna a Ing. C. Květuše Cipra-ové ze dne 23. března 1937. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové. Ta ji ve svých vzpomínkách naopak označila jako Janu Neumannovou.

¹⁸⁷ Centrální databázi obětí holocaustu v Jad Vašem, Jeruzalém, uvádí ve svých záznamech dvě zahynuvší osoby, které by mohly s výše zmíněnými údaji korespondovat: Josefínu Glaserovou, narozenou 1894, která za války zemřela v Malém Troštěnci v Bělorusku a Josefínu Neumannovou, narozenou v roce 1885, která zemřela ve vyhazovacím táboře Osvětim/Birkenau. Obě dvě ženy předtím prošly Terezínem. Viz http://www.yadvashem.org/wps/portal/TY_HON>Welcome.

¹⁸⁸ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 4. část, s. 10-11.

O manželství, které mohlo být uzavřeno někdy na konci 20. let, už nevíme nic bližšího – snad jen to, že bylo bezdětné. Rozvedli se 1. března 1933.¹⁸⁹ Svou druhou ženu poznal vinohradský lékař na podzim 1936 ve foyer Národního divadla. Nelze vyloučit, že vše bylo předem domluveno, alespoň tedy ze strany nevěstiny rodiny: „[Tatínek] měl známého, který byl vzdálený příbuzný mamičiny babičky a ten věděl, že babička chce provdat dceru. Nevím, jestli náhodou nebo úmyslně, ale sešli se v Národním divadle, [a onen známý] představil o přestávce ve foyer slečnu Ciprovou panu doktoru Neumannovi.“¹⁹⁰

Vzájemný vztah se vyvíjel vcelku rychle. Nevěsta byla vysoká, štíhlá, plavovlasá, modrooká a inteligentní. Ve věku šestadvaceti let právě dokončovala vysokoškolská studia architektury na ČVUT, což ve své době ani zdaleka nebylo obvyklé. Její tatínek byl učitelem a později ředitelem měšťanské školy v Košičích, maminka byla v domácnosti. Byl to právě její neustálý nátlak a snaha o hledání ženichů (motivována nutkavou představou, že její dcera se nakonec nikdy nevdá), která způsobila, že mladá dívka se rozhodla vzít si „prvního chlapa, který bude jen trochu sympatický“ a ona už měla konečně klid.¹⁹¹ Zanedlouho po prvním setkání pozval solventní lékař mladou dámu na projížďku na svou chatu ve Hvozdech mezi Davlí a Štěchovicemi. Jejich dcera na to s odstupem doby dle vyprávění vzpomínala takto: „*Tam měl táta krásnou chatu, v té době úplně novou. Tam pozval slečnu na výlet. Pojí se s tím docela legrační historka: Cestou jeli [úzkým, strmým a tmavým] lesem a máma si uvědomila, že jede sama s cizím chlapem, kterého vůbec nezná! A tehdy kolovaly historky v bulváru a všude možně; to byla nějaká historie o tom, že nějaký sadista zavraždil nějakou ženskou, rozkrájel jí a našli ji v kufru na nádraží. Strašně se o tom psalo. Toho chlapa nechytli; prostě nějaká dobová vražda, která už tehdy vstoupila do historie.*“¹⁹² *Máma [si] tehdy říkala, že si připadá jako služtička, co čte krváky pod peřinou... Nicméně dojeli, táta odemkl... otevřel první dveře po pravé ruce a (já si to umím představit, to se dá těžko popsat) svým klukovským způsobem*

¹⁸⁹ Oddací list MUDr. Františka Neumanna a Ing. C. Květuše Cipra-ové ze dne 23. března 1937.

¹⁹⁰ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 6. část, s. 12.

¹⁹¹ Tamtéž, 7. část, s. 13.

¹⁹² Šlo o slavnou aféru Otýlie Vranské, dvaadvacetileté služky, jejíž tělo vrah na přelomu srpna a září 1933 rozřezal a umístil do dvojice kufřů. Jeden skončil v Bratislavě, druhý v Košicích. Pachatele se nikdy nepodařilo vypátrat.

řekl ... „, a slečno, tady máme záchod!“ A řekl to tak, že v tu ránu si máma byla jistá, že tenhle chlap jí nic neudělá – naopak že je s ním legrace.

Obr. 5 – Chata ve Hvozdech, kterou vlastnil František Neumann a kam pozval slečnu Květuši Ciprovou, která se zanedlouho stala jeho manželkou. Foto: Pozůstalost MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

No a vraceli se, a u Zbraslavi píchli kolo. A máma měla [od babičky] nařízeno v určitou hodinu se vrátit domů. Zdrželi se právě tou výměnou kola. Dojeli do Košíř o půl hodinu později. Tatínek považoval za vhodné doprovodit slečnu nahoru a vysvětlit milostivé paní, co se stalo. Milostivá paní stála na chodbě, na schodech... V ruce vařečku! A než táta vůbec pozdravil, natož cokoliv řekl, tak popadla mámu, přetáhla jí vařečkou přes zadek a: „Marš domů!“ (...) Podotýkám, že máma [tehdy] byla šestadvacetiletá vysokoškolačka! Táta prý stihl akorát smeknout – nezmohl se na slovo – a odešel.¹⁹³ Slečna Ciprová proplakala noc – přesvědčená, že dotyčného už v životě neuvidí. Druhý den přišel poslíček z luxusního květinářství; slečně přinesl

¹⁹³ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 7. část, s. 13-14.

decentní kytičku s dopisem a milostivé paní Ciprové předal květinový koš s dalším dopisem a s žádostí, zda by mohl přijít nejbližší neděli v poledne na návštěvu se „vyjádřit“: „Babička souhlasila. Klasicky, [jako] podle románu à la Ignát Herrmann, sehnala nějakého detektiva, který pak potvrdil, že pán má slušnou pověst, má prosperující ordinaci, je tedy zaopatřen, je řádným občanem čtvrti Královské Vinohrady, je ovšem rozvedený – to babičce trochu vadilo, ale nic není dokonalé. A není křesťan – to babičce vadilo ještě více, protože ta snila nejméně o svatbě v Týnském chrámu. No a v neděli, přesně na minutu táta zvonil ...

Obr. 6 – Květuše Neumannová, rozená Ciprová; manželka MUDr. Neumanna.
Foto: Pozůstalost MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

Babiččin byt [...] bylo prosté 2+1. Maminka byla zamčená v ložnici a pochopitelně měla ucho přišité na dveře. Babička důstojně čekala v obývací, což byl [...] pokoj,

kde byl obrovský fíkus. Existuje nějaké pravidlo, které já si nepamatuji, jak daleko má stát muž, když mluví se starší dámou, podle Gutha-Jarkovského. Táta opravdu přesně podle tohoto stál, přesně oblečen, jak žádal dobový mrav a ten fíkus ho listem strašně lochtal na hlavě... A on se neodvážil udělat půlkrok, aby se toho zbavil. [...]. Tak [tedy] ujistil babičku svými zachovalými mravy, popovídali si a babička nakonec souhlasila.“¹⁹⁴

Svatba – jednalo se o občanský obřad - se nakonec konala v půlce března 1937 na Staroměstské radnici. Ženich byl oblečen konzervativně; nevěsta pak v světle šedém anglickém kostýmu, kloboučku stejné barvy a v náručí držela rozkvetlý bílý šerfík. Když novomanželé vyšli z radnice, pochodoval tam kominík. Teprve po letech se paní Neumannová dozvěděla, že byl najatý. Pan doktor věděl, že jeho budoucí žena je lehce pověřčivá, takže jej dopředu zaplatil. Svatebčané i jejich hosté pak odjeli do restaurace Černý vůl na Karlově náměstí, kde byla připravena hostina. Po polévce se novomanželé nenápadně vytratili – a když to až za dvě hodiny svatebčané zjistili, povstal ženichův švagr s tím, že čerstvě oddaný pár se omlouvá a že jídlo a pití je zapláceno nejméně do pěti hodin do rána. Ženich s nevěstou pak odjeli na chatu ve Hvozdech, kde společně zasadili onen svatební šerfík.¹⁹⁵

Nevěsta již byla popsána, ale co samotný ženich? František Neumann byl muž střední postavy, tmavých vlasů, s pozdějšími léty mírně ustupujícími, ovšem bez šedin. Kulatému přátelskému obličejí dominovaly tmavé oči, respektive brýle se zlatou obroučkou na nich nasazené: „A ty brejle svítily, ty se dovedly chechtat, ty dovedly reagovat. Jak to dělal nevím, ale ty brejle prostě vyjadřovaly jeho náladu líp než cokoli jiného. Zároveň ho znám v košili, kalhotách, saku a kravatě a i kdyby bylo třicet nad nulou, tak měl přes ruku lehký převlečník a na hlavě klobouk. Jedinou výjimkou byly prázdniny, když byl se mnou v lese nebo tak, tak měl rozhalenku a takzvané pumpky – to jsou vlněné kalhoty, které končí pod kolenem na knoflík a k tomu sandály. Doma nosil obnošenější košili, obnošenější kalhoty a přes to tenký, flanelový župan... Nestalo se v životě, že by před svou ženou nebo před svou dcerou se vyskytl v pyžamu, to prostě by nepřežil.“¹⁹⁶

¹⁹⁴ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 7. část, s. 14.

¹⁹⁵ Tamtéž, 8. část, s. 17-18.

¹⁹⁶ Vyprávění PhDr. Venduly Neumannové o tatínkovi, s. 3.

Před manželi se otvírala zdánlivě zářivá budoucnost. Nevěsta měla za sebou absolutorium a i když ji závěrečné státnice chyběly, nezdálo se to být překážkou; rodinu měl zaopatřit muž. Novomanželský pár plánoval vybavit si byt, cestovat, mít děti. Před válkou se beze zbytku podařilo stihnout jen to první. Najatý architekt vkusně zařídil pokoje v prvním patře vinohradského domu dle nejnovějších trendů. Moderně vybavená kuchyně, jídelna, obývací pokoj, pracovna s rozsáhlou knihovnou, odpočinkový pokoj s klavírem a lenoškou... Zkrátka vše, co patří ke statusu dobře situovaného vinohradského lékaře. Co víc, vlastnil automobil (ještě o něm bude řeč); již zmiňovanou chatu ve Hvozdech, prosperující praxi. Ovšem za hranicemi republiky, kterou tak miloval, se již začínalo povážlivě smrákat...

Obr. 7 – Pracovna MUDr. Neumanna v jeho vinohradském bytě.

Foto: Pozůstalost MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

Protectorát, druhá světová válka a holocaust

Oba vnímali nadcházející události velmi dobře. Vždyť již od třiatřicátého roku do Československa proudily zástupy emigrantů; vždyť již delší dobu mohli slyšet

v rozhlasu vyzývavé projevy muže s knírkem a co víc – díky svým četným přátelům se mnoho informací, které se jich povážlivě dotýkaly, dozvídali z první ruky. Někteří z těchto známých již v roce 1938 opouštěli republiku. MUDr. František Neumann sice byl židovského původu, ale již v květnu 1919 z církve vystoupil a deklaroval sám sebe jako osobu bez vyznání.¹⁹⁷ Mluvil česky a sám sebe vnímal jako Čecha, byl oddaným zastáncem myšlenek Československé republiky a prezidenta Masaryka. Politicky se nikdy a nijak neangažoval, i když, tak jako v 30. letech velká část inteligence, mohl pociťovat jisté levicové sympatie.¹⁹⁸

Obr. 8 – Klavír a lenoška ve vinohradském bytě – místo odpočinku Františka Neumanna. Všimněte si reliéfu ČSR. Foto: Pozůstalost MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

Rodinné kořeny však byly židovské. Neumannova mladší sestra Evženie se provdala za Maxe Wantocha, továrníka a velkopřemyslníka ve středočeském

¹⁹⁷ Duplikát Okresní správy politické v Kralupech nad Vltavou ze dne 1. dubna 1930 potvrzující, že František Neumann se díky svému oznámení ze dne 1. května 1919 odstupuje od vyznání mojžíšského a zůstává bez konfese. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

¹⁹⁸ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 7. část, s. 15-16.

Nymburku. Jeho předek, Ludvík Vantoch,¹⁹⁹ zde založil podnik na výrobu likérů a proslavené griotky. Nicméně celá rodina, původně pocházející z Lysé nad Labem, byla rovněž židovského původu.

Obr. 9 – Akcie společnosti „Griotte” Ludvík Vantoch a její neznámější výrobek. Foto: Autor/internet.

Wantochové byli dobří obchodníci a jejich podnik rovněž dobře prosperoval. Svědčí o tom už rozmístění výrobních prostor: višňový sad, továrna, kanceláře i vlastní obytné prostory – vše bylo na jednom místě, v rámci jednoho areálu.²⁰⁰ Wantochovým se narodili dva synové, Miloš a Alexandr, kteří na konci 30. let navštěvovali nymburské gymnázium. Manželé Neumannovi se s Wantochovými často

¹⁹⁹ Dle pramenů je zřejmé, že dříve se jejich jméno psalo s jednoduchým V a teprve později je uváděno jako „Wantoch“.

²⁰⁰ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 2. část, s. 4.

stýkali a byli s nimi v pravidelném kontaktu. Právě na tuto rodinu v plné míře dolehly nadcházející události... Nejdříve však přišel Mnichov a týkal se i Neumannů:

„V roce 1938 bylo tátovi 43, takže se na něj vztahoval mobilizační rozkaz. Byli tehdy s mámou na chatě ve Hvozdech. Byli tam spolu a někdo zvonil v 10 večer. To nebylo nic tak divného, protože v okolí věděli, že tam bydlí lékař, takže když něco, tak se zvonilo u Neumannů. Táta šel otevřít a on to soused: „Pusťte si rádio. Je mobilizace.“ Pustil si rádio a máma vyprávěla, že táta se svou dokonalou ukázněností byl během deseti minut připraven, na stůl jí položil peníze, které měl u sebe, nařídil jí, aby se nehнула z chaty a odjela až ráno za světla do Prahy (...). Dal jí pusu, nasedl do auta a odjel.“²⁰¹

V rámci zdravotní služby (po válce byl formálně propuštěn do zálohy v hodnosti nadporučíka) odjel do některé z mobilizačních nemocnic na Moravě. Po skončení mnichovské krize se pak vrátil, aniž by bylo známo něco bližšího. V následujícím druhorepublikovém období ovšem doktor Neumann již dobře tušil, k čemu se schyluje a nechtěl být se svojí ženou jen prostou hříčkou osudu: *„Po Mnichovu měli reálnou šanci, ještě na československý pas, projet do Anglie - legálně. Tátův kolega mu tam sehnal dokonce práci, protože soukromé kliniky braly lékaře ze střední Evropy bez atestace. Oni měli dokonce jízdenky na rychlík Praha-Londýn; tj. nejkratší možnou cestou přes Německo, ale nebyl důvod předpokládat, že by pár solidních lidí, kteří odjíždějí na návštěvu do Londýna, neprojel. Sbaleno, došli na hlavní nádraží – to mohl být tak kilometr [cesty]; čekali na peronu a mlčeli. Máma mi to jednou líčidla, že prostě se balili, mlčeli; mlčky došli na ten peron a mlčeli – jako když jdeš na pohřeb... A šel kolem nějaký voják československé armády a pískal si nějakou blbou písničku, nějakou Hašlerku, nebo něco takového. Oni se na sebe podívali, vzali ty kufry a se smíchem odešli z toho nádraží. Vzali si taxíka a [objevili se] doma k úžasu všech, kteří měli za to, že jeli na dovolenou.“²⁰²*

Oba manželé už o této příhodě později nikdy nemluvili, nikdy si ji nevyčítali... Přitom je takřka jisté, že by se ve Velké Británii byli uchytili. MUDr. Neumann kromě rodné češtiny a lékařské latiny uměl velmi dobře německy i anglicky; ze svého působení v 1. světové války na rusko-polském pomezí měl i solidní

²⁰¹ Tamtéž, 10. část, s. 20.

²⁰² Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 8. část, s. 18.

znalosti ruštiny. Jeho manželka pak velmi plynně mluvila francouzsky a německy. Když dvojice zatelefonovala onomu příteli do Londýna, aby jej informovali o tom, že nepřijedou, není divu, že je považoval za blázný. Ironií osudu bylo, že on sám i se svou ženou zemřel za války během německého bombardování Londýna.²⁰³

Po 15. březnu 1939 už události nabraly rychlý spád. Celá rodina Wantochů v rámci arizace raději dobrovolně odevzdala veškerý svůj nymburský majetek (továrnu, obchod a vilu); Neumannovi synovci byli propuštěni z nymburského gymnázia a všichni se raději přestěhovali do Prahy, kde jim František Neumann poskytl alespoň na čas azyl na Vinohradech.

Sám byl zanedlouho zbaven možnosti ordinovat pro již zmíněné pojišťovny a byl nucen omezit svojí praxi, i když jako viditelně označený židovský lékař mohl svou činnost provozovat nadále.²⁰⁴ V platnost vstoupily norimberské zákony – byl tedy povinen nosit žlutou židovskou hvězdu – a byl mu zabaven milovaný automobil. Byt naštěstí stihl s předstihem přepsat na svoji manželku. Nakonec přišla řada i na jeho chatu ve Hvozdech, i když zde jeho žena vlastnila poloviční podíl: *„Půlku zabavili automaticky, jako tátův majetek, a druhou půlku měla máma dál k dispozici. Ta vypravovala, že to bylo hrozné, že pro ní přijel nějaký důstojník SS před barák a velmi společensky a galantně ji vzal s sebou, aby mu předala tu půlku chaty. Máma říkala, že kdyby šla z bordelu, tak se nebude tak strašně stydět. Protože ona byla klasický příklad nordické rasy. Štíhlá, přirozená blondýna, modrooká, plynně mluvící německy. Ideálnější ženskou by ten německý vůl těžko v Praze potkal. Teď ti dojde před barák a galantně dáme otevřít dveře a dáma mu nemůže dát přes hubu...“*²⁰⁵

Přestože okolí na Květuši Neumannovou naléhalo, aby se rozvedla, nikdy tak neučinila. Františkovi Neumannovi se nakonec podařilo, ještě v roce 1939, získat umístění přímo v nemocnici židovské obce - vedl zde gynekologickou ambulanci.

²⁰³ Tamtéž, s. 19.

²⁰⁴ Příhláška lékaře – krátký životopis ze dne 7.1. 1950. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové. Srovnej Životopis, tamtéž.

²⁰⁵ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 11. část, s. 21.

Sama nemocnice spadala pod Radu židovských starších při Židovské náboženské obci a sídlila a v Kelleyho ulici č. 1 na Starém Městě.²⁰⁶

Obr. 10 – Původní židovská hvězda, kterou byl František Neumann nucen nosit na svém ošacení. Po válce ji, zřejmě bez jeho vědomí, uschovala jeho žena. Foto: Autor/ Pozůstalost MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

Přestože bylo možné, aby si v rámci své praxe zachoval dosavadní klientelu, je otázkou kolik pacientek bylo natolik odvážných, aby pravidelně chodily k židovskému lékaři. Nemocnice židovské obce byly záležitostí jiného druhu – často

²⁰⁶ Viz Opis osvědčení Židovské náboženské obci pražské č.j. FF/EL 42754 ze dne 6. 8. 1957 dosvědčující, že MUDr. František Neumann byl zaměstnán jako ženský lékař v židovské nemocnici v Praze – Kelleyova. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

sloužily hlavně jako přestupní stanice pro probíhající transporty a byly neustále přeplněné. Jen v Kelleyově ulici (dnešní ulice U staré školy) bylo kromě gynekologického ambulatoria i ambulatorium všeobecné a prostory zároveň sloužily jako domov pro přestárlé pacienty.²⁰⁷ I z tohoto období činnosti MUDr. Neumanna se zachovala vzpomínka:

„Tak táta ordinoval a vypadalo to tak, že tam mohly i nežidovské ženy s tím ale, že musely vědět, že se dopouštějí toho rizika, že navštěvují neárijského lékaře. Takže dejme tomu, že tam táta mohl část své soukromé klientely přesunout, ale zas málokdo se toho odvážil, protože to mohlo být bráno jako provokace. Zase naopak se tam dali dělat různá kouzla, protože (to málokdo ví) a je to takové... Ty německé předpisy byly takové hrozně nepochopitelné. Na jednu stranu cena neárijského života byla nulová a na druhou stranu nedovolili, aby šla do transportu žena ve vysokém stupni těhotenství, proto vím určitě, že táta vydal několik falešných dobrozdání o graviditě a ženám pak dal ještě soukromý rozpis, jak se mají vyplňovat polštáři, aby jako gravidní vypadaly. Bylo to hrozně riskantní. To jsou takové drobné formy odboje, ale za to by [ho] zastřelili, kdyby to prasklo.“²⁰⁸

Čemu však doktor Neumann zabránit nemohl, byl transport jeho vlastních příbuzných. Teprve nyní, s odstupem sedmdesáti let, lze alespoň částečně rekonstruovat životní osudy jeho blízkých. Z třiceti čtyř jeho příbuzných jich válku třicet nepřežilo.²⁰⁹ Do transportů byla odeslána i jeho sestra, švagr a dva synovci. Díky záznamům lze určit, že jako první se vstříc osudu vydal Max Wantoch. Švagr doktora Neumanna odcestoval transportem AAt do terezínského ghetta 23. července 1942. Jeho žena a Františkova sestra Evženie Wantochová byla 30. července 1942 transportována z Prahy do ghetta v Terezíně (transport AAv). Spolu s ní jel její mladší syn, třináctiletý Saša. Odtud pak všichni tři odjeli do vyhlazovacího tábora Osvětim/Birkenau a to dne 1. února 1942 (transport Cu, vlak Da 109). Starší syn, dvacetiletý Miloš, odjel do Terezína nejpozději – 20. listopadu 1942 (transport Cc), ale také jako první odtud zamířil do nejhoršího koncentračního tábora všech dob – 20.

²⁰⁷ SVOBODNÝ, Petr; HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. *Pražské špitály a nemocnice*, s. 138.

²⁰⁸ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 11. část, s. 22.

²⁰⁹ Životopis. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

ledna 1943 a to vlakem Da 109 v transportu Cq.²¹⁰ Pobyt v Osvětimi nikdo z nich nepřežil. To však nebylo po skončení války a ani později nikdy stoprocentně jisté.²¹¹ Na základě ústního a dosud nepublikovaného svědectví, získané PhDr. Neumannovou je zřejmé, že oba Neumannovi synovci a tedy její bratrance se později v Osvětimi znovu sešli – a dokonce měli jistou, byť teoretickou šanci na záchranu. V té době už byli oba její rodiče po smrti a ona byla díky dětské mozkové obrně odkázána na pomoc druhé osoby :

„Nikdy se [k nám] nedostala oficiální zpráva, co se vlastně stalo až do roku řekněme 1976/7.. To jsem zažila tuhle naprosto neobvyklou situaci, opět jako z románu. To už jsme bydleli doma s Alenou²¹² a [ta] dělala na [třetí] ortopedii v Londýnské, jako rehabilitační sestra, a její kolegyně, také rehabilitačka, se vdala za o hodně staršího muže. Čekali miminko, neměli peníze a Alena měla (...) starou dětskou postýlku. Banální průběh: Alenka řekla : Já nevím, v 13h [kdy budu v práci] přijde pan XY, dá ti stovku, ty mu dáš postel. Dobrý. Zazvoní. Otevřu. Pán se představil. Říkám: „Ano, tady je postýlka. Máte mi dát 100,- Kč“. Pán dal sto korun a pak na mě civěl jako na zjevení. Což mě samotnou docela nepřekvapilo, protože to dělá leckdo, ale [stejně bylo zvláštní] proč na mě tak kouká. Navíc jsem věděla od Aleny, že byl upozorněn, že mi to dlouho trvá že musí za těmi dveřmi počkat. Tak jsem si tuplem říkala: „Jsi pěkný vůl“. A on ze sebe pak vykoktal: „Prosím vás, bydlel tady někdy Dr. Neumann?“ . Tak to mě začalo zajímat a říkám: „Ano, já jsem jeho dcera“. A on na to: „Víte, já jsem kamarád kluků Wantochových. A já jsem na tuhle adresu chodil hrozně často. Jenom mě prostě nedošlo, že Vinohradská 65 je totéž, jako Schwerinova nebo Fochova 65“. Tak tohle mě začalo zajímat, opatrnost neopatrnost,

²¹⁰ Viz Terezińska pamětní kniha: židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945. Praha: Melantrich 1995. 2 sv. Srovnej Centrální databázi obětí holocaustu v Jad Vašem, Jeruzalém: http://www.yadvashem.org/wps/portal/IY_HON_Welcome.

²¹¹ Pozn. autora: Zajímavé informace doplnila při revizi tohoto textu moje babička, paní Emilie Machová (*1928). Vzpomíná, že v místě jejího bydliště v Uhříněvsi (nyní Praha 22) také existovala továrna na výrobu likérů a griotky firmy Wantoch, Provozovali ji bratři Jiří (*1906) a Karel (*1916) Wantochové; během let 1939-45 působili jako příslušníci čl. jednotek na Západě. Válku přežili bez úhony. Viz: *Vojenský ústřední archiv* [online]. Praha : 2009-2010 [cit. 2011-11-29]. Databáze příslušníků čl. vojenských jednotek v zahraničí za 2. sv. války.

Dostupné z WWW: <http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DatabazeLegionaru.aspx>. Rodinná příbuznost je více než pravděpodobná.

²¹² S rehabilitační sestrou, která po smrti rodičů PhDr. Neumannové pomáhá v domácí péči o ni.

kdy mě všichni říkají: „Nepouštěj cizí lidi do bytu, když jsi sama doma“. Na to jsem se vykašlala (...) a pozvala jsem ho dál. A on mi vyprávěl, že zažil zajímavý příběh. Já už se bohužel doopravdy zapomněla, jak se ten chlap jmenuje, ale šlo o to, že: On byl také z Nymburka, spolužák toho staršího syna z gymplu. (...) No a když je vyhodili z gymplu, tak Wantochovi byli u nás a on měl také příbuzné v Praze, takže se také odstěhovali do Prahy – zřejmě byla představa, nevím, jestli pravdivá, že lehčí je život ve velkoměstě než na malém městě. Na malém městě se jich lidé báli jako by byli mor. A kluci tady kamarádili dál a dělali blbosti, lítali po Karláku, honili esesáky, bylo jim 16, 17 a neměli co dělat, protože do školy je nevzali, do práce je nevzali, a tak se bavili na ulicích.

(...) Nějakou dobu tam [v Osvětimi] společně žili v tom baráku všichni pohromadě, zřejmě podle generace. A tenhle chlap, se kterým jsem mluvila, vykoumal (to je zas jak ze špatných filmů, já za to nemůžu), že vypínají proud v drátech, když se [vracejí] hlídky, aby náhodou nějaký Němcour se nezabil tím, že zavadí o drát. Tak já nevím na minutu, na dvě vypnuli proud, takže je teoretická možnost, že bude dost rychlý a odvážný podlézt po břiše ty dlouhé dráty, musel jsi to stihnout za ty dvě minuty než se vyměnila hlídka a nesměli tě vidět, slyšet atd. A on došel k názoru, že nemá co ztratit, že buď se to povede nebo je to stejně v h...u. A přemlouval ty kluky naše, aby šli do toho s ním. A oni, hlavně ten mladší (zřejmě ten starší ho nechtěl nechat samotného) věřili, že až projdou nějakou odšívovací [procedurou], nebo co jim to namluvili, že se setkají s rodiči. Oni byli na místě rozděleni a bylo jim řečeno, že projdou nějakou odšívovací kůrou, že se pak zase sejdou a budou někde pracovat. Já si myslím, že to bylo od toho malého kluka, ne zcela 15letého, který chtěl být s maminkou a tatínkem a ten [druhý] ho nechtěl nechat samotného. Prostě se přesvědčit nedali, takže tenhle kluk je, své kamarády, vlastně viděl nastupovat do plynové komory ve chvíli, kdy on se rozhodl, že podleze ty dráty. Povedlo se. On se pak celé tři roky schovával někde v Polsku po lesích a vrátil se jako tuberák, atd. ... Ale je vlastně jediný, kdo mně, jako očítý svědek, řekl to, že ti Wantochovi kluci opravdu zahynuli. A dozvěděla jsem se to jen proto, že jsem prodávala za stovku rozvrzanou postýlku.“²¹³

²¹³ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 12. část, s. 23-25.

Ještě jednou zopakujeme, že o osudu Wantochů po transportu z Terezína nikdo z Neumannů v té době jistě nevěděl (doktor Neumann si byl jist jen osudem své sestry - vše ostatní bylo v rovině dohad a spekulací). Nejistota převládala i po skončení války; později též dlouho panovala domněnka, že všichni výše zmínění zahynuli v rámci likvidace tzv. českého rodinného tábora v Birkenau, který byl zničen zřejmě na Himmlerův přímý příkaz mezi 7.-9. březnem 1944. První transporty z Terezína sem však dorazily až září 1943 – a Němci drželi vězně z této části tábora striktně odděleně od ostatních, proto je nepravděpodobné, že by vězňové z dřívějších transportů dostali s nově příchozími do styku, natož aby s nimi společně umístění... Do Terezína, respektive do terezínského ghetta byla poslána i Františkova maminka Marie Neumannová, rozená Katzová, tehdy více jak šedesátiletá. Sama pocházela z dvanácti dětí. Na rozdíl od většiny svých příbuzných válku nakonec přežila. Neumannovi se sice do Terezína snažili posílat balíčky s potravinami, bylo ale vždy otázka, zda vůbec budou doručeny:

„To jsi musel tiše doufat, že alespoň každý pátý balík dojde. Protože jinak to bylo asi trochu, jako když to házíš rovnou z okna, protože nikdo ti vlastně nezaručil, komu to vlastně dojde. Ale víme pak od babičky, že některé balíky opravdu došly. (...) Dokonce vím, že tam v tomhle pomáhala... To je takový důkaz, který mi říkala i máma – jako důkaz, jak se nemají odsuzovat lidé šmahem a jak opravdu nespravedlivé byly odsuny... Za války byla [totiž] u nás dosazená domovnice, (...) Němka, která se s námi docela spřátelila a mamince právě tajně dávala svoje nadbytečné lístky, aby mohla koupit nějaký cukr pro Terezín... Dokonce ta ženská přišla o syna, který padl. Vdova byla už před válkou a přesto se [po jejím skončení] nepovedlo zabránit jejímu odsunu, ačkoliv táta se písemně vyjádřil o její naprosté bezúhonnosti, naopak [o] sympatiích vůči československým občanům. Houby platné – tak nazdar!“²¹⁴

V průběhu války se ovšem začaly stahovat černé mraky i nad samotným Františkem Neumannem. Jeho hlavní a de facto jedinou zárukou bylo manželství s ženou árijského původu. Měl ji však natolik rád, že si velmi dobře uvědomoval, jaké nemalé potíže to působí i jí. Oficiálně tak žili v oddělené domácnosti, kdy byl dokonce i jejich byt rozdělen příčkou:

²¹⁴ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 13. část, s. 26.

„V půlce bydlela máma – jakoby sama a v druhé půlce bydlel táta – jakoby sám. Protože máma někde úředně tvrdila, že spolu sice nežijí manželským životem, ale že její vychování a společenské postavení jí brání, aby se rozvedla. (...) Formálně museli tvrdit, že se téměř nestýkají. Takže docházelo k tomu bláznivému, že se scházeli v bytě mé babičky v Košířích, kam máma odjela ráno za babičkou, jako na návštěvu, ke své mámě. Na tom nebylo nic divného. Setrvala tam a k večeru, nenápadně, tam došel tatínek. Babička, stejně tak nenápadně, se odebrala někam ke své přítelkyni a nechala jim svůj byt volný. Takže máma s tátou měli dejme tomu pět let po svatbě rande, jako když jsou milenci, a ještě k tomu tajní.“²¹⁵

Ke konci války však již i tento druh ochrany, daný smíšenými svazky, přestal postačovat. V polovině ledna 1945 rozhodl Hlavní úřad říšské bezpečnosti, aby do Terezína byli posláni členové smíšených manželství či židovští míšenci z Říše i Protektorátu. První transport odjel z Prahy 31. ledna 1945, poslední pak zřejmě v půlce dubna, těsně před koncem války.²¹⁶ Pro Františka Neumanna byl zřejmě určen jako den transportu čtvrtek, 15. února 1945. Jenže ve středu v poledne Prahu zasáhl masivní americký nálet, který si vyžádal mnoho set mrtvých. Těžce byly poničeny i některé části Vinohrad a jen náhodou nedošlo k většímu poškození domu doktora Neumanna. Snad možná i kvůli tomu byl transport o necelý týden odložen. Ze zápisů jeho ženy se rovněž dozvídáme, že MUDr. Neumann mohl být v oněch únorových dnech jedním ze čtyř lékařů – operatérů, které pražská židovská obec ve své nemocnici v té době měla:

„Večer ve středu [po náletu] přišel z obce posel oznámit, že čtvrteční transport neodjíždí a že je odložen na středu příštího týdne. Dnes nevím a nemohu dobře popsat ten divný horečný shon. [Moje] mamička zůstala u nás. Já jsem byla v podivném duševním stavu a bála se opustit dům. Přitom se pakovalo pro nás do mlýna, pro Frantu do transportu – on chudák vše pro mne obstaral a měl ty dny tolik strašného běhání, vracel se pozdě uhoněn a stále s nerozhodností, zda bude či nebude vyreklamován jako lékař z operační čtyřky.“

²¹⁵ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 13. část, s. 26- 27.

²¹⁶ VOJTĚCH, Blodig. *Holocaust.cz* [online]. 2009, 25. 1. 2009 [cit. 2011-06-10]. Poslední transporty a konec války v Terezíně.

Dostupné z WWW: <http://www.holocaust.cz/cz2/history/jew/czech/terezin/terezin4>>.

Teprve v úterý v 6 hodin večer padlo ono trpké „ne“ – a teď začal onen shon a napětí. Běželi jsme spolu ještě týž večer na důležitou návštěvu... Tu cestu nezapomenu. Byl podvečer, ještě vidět. Oba rozrušení a jako obvykle byl to Franta, který mě uklidňoval. Vraceli jsme se pozdě za měsíčního svitu. (...) Večer dostal silnou třesavku, nějak náhle přepadl a měl hroznou barvu. Přes noc jsme skoro nespali, on měl strašlivou bolest v pravé noze, která byla jako ochrnutá. Přitom ho ještě zlobilo srdce. Záchraná stanice stále celé dopoledne následující den očekávaná nejela, až teprve v jednu hodinu přijeli. Byl chudák v takovém stavu, že jsem byla celá rozrušená.“²¹⁷

Není divu. František Neumann, za celou válku zřejmě velmi dobře informovaný o probíhajících odchozích transportech, si připravil alternativní plán. Svojí dceru a skoro roční dcerku poslal k manželčiným příbuzným do venkovské Unhoště. Sám si pomohl jinak:

„Táta s tím [transportem] počítal a měl připravený paratyfus, který si sehnal, naočkoval a [poté byl umístěn] na infekční oddělení na Bulovku. Předpokládal, že [válka už bude trvat] týdny nebo dny. A zase [platil] takový ten absolutní německý předpis, že do transportu nesmí nemocní s infekčními chorobami, aby [ostatní] nenakazili, takže s tímhle zůstal na Bulovce. (...) Netuším, ale předpokládám, že to bylo předem domluvené s nějakým kolegou na té Bulovce, že to prostě nebude úplně od věci. Takže neriskoval, že by tam zdravý zůstal [kdyby byl v pořádku].“²¹⁸ Tento fakt později i sám přiznal: „Já jediný, díky árijské manželce a tyfovému onemocnění, úmyslně akvirovanému, unikl jsem transportu.“²¹⁹

²¹⁷ NEUMANNOVÁ, Vendula. *Hledat – najít, držet – nepustit*, s. 19-20.

²¹⁸ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 13. část, s. 28-29.

²¹⁹ Životopis. Strojopis, 1 strana. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

Obr. 11 – MUDr. František Neumann ve středních letech.
Foto: Osobní archiv PhDr. Venduly Neumannové.

I z pozdějších deníkových záznamů jeho manželky i vzpomínek jeho dcery je ovšem zřejmé, že tak prostě to nebylo. Zdravotními obtížemi a neustálými horečkami trpěl až do května 1945:

*„Ale vím určitě, že když vypuklo povstání, tak měl táta ještě horečku, ale sebral se a šel pěšky na Vinohrady bojovat – tedy ne bojovat, dělat obvaziště pro barikádu, která byla pod námi na rohu Budečské a Vinohradské. Tam byla poslední barikáda z té série před Rozhlasem.“*²²⁰

V prudkých květnových bojích v blízkosti jeho bydliště na barikádách zahynul i Neumannův blízký přítel, MUDr. Buksa.²²¹ Pro raněné pak bylo zřízeno obvaziště přímo v Neumannově bytě a byl to zřejmě právě onen doktor Buksa, jeho žena a zdravotní sestra doktora Neumanna, kdo spolu s ním tvořili personál této povstalecké „nemocnice“. Během bojů se v bytě mohlo nacházet až 10 raněných a další přibýli po osvobození.²²² Již bylo zmíněno, před válkou vlastnil osobní automobil:

*„Tátovo auto to byla jeho obrovská láska. On ho neskonale miloval (...). [Vůz] byl [z] roku 1932 jakožto roku výroby a ještě v roce 1957 byl naprosto v pojiždném stavu s tím, že za ty peníze, které do toho nastrkal, by měl dostat dvě. Byl modrý, tmavomodrý, původně s bílými pneumatikami se světlehnědou skládací střechou, otevřený, ale šel zavřít. Vpředu měl chromovaný chladič a jednu věc, která mě vždycky hrozně těšila a těší dodneška, že táta měl vždycky vepředu našroubovaného [lékařského] hádku, z čehož vyplývalo, že kdokoliv ho zastavil a požádal ho o lékařskou pomoc, že on mu zastavit musel.“*²²³

Když byli do 9. května nejtěžší případy z jeho bytu umístěny do nemocnic, pojal MUDr. Neumann bláznivý nápad, že se svůj vůz vydá hledat:

²²⁰ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 13. část, s. 29. Srovnej tamtéž, s. 30 a NEUMANNOVÁ, V. *Hledat – najít, držet – nepustit*, s. 28-29.

²²¹ Jeho syn po roce 1968 emigroval z ČSSR a později spáchal sebevraždu. Byl autorem povídky, dle níž byl později natočen film *Kočár do Vídně*. Viz Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 13. část, s. 31-32.

²²² NEUMANNOVÁ, V. *Hledat – najít, držet – nepustit*, s. 28. Viz též Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 13. část, s. 31.

²²³ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 4. část, s. 11.

„Vzal kamaráda, árijce, čili vlastníka [jiného] auta a řekl, že objedou Prahu v okruhu 20 km, a když ho nepotkají, tak toho nechají. Ale oni ho našli někde směrem na Plzeň v poli, protože nějaký [nacistický] papaláš s ním ujížděl, došel mu benzín, nechal ho [být a pokračoval jinak]. Ale táta ho prostě objevil a vždycky tvrdil, že to věděl, že to auto na něj volalo, že se tam [samo] bálo.“²²⁴

Tím ovšem příběh nekončil. Neumannovi se podařilo (v květnu 1945!) zakoupit tolik potřebný benzín a se svým přítelem se vypravil do Terezína pro svou maminku. Ač je to těžko uvěřitelné, podařilo se mu tam bez problémů dostat a maminku zde žijící našel. V té době však v Terezíně plnou silou zuřila tyfová epidemie:

„Takže jel pro svou mámu a viděl tam hrozný poměry, [Auto] [naložil [pacienty] a jel několikrát, asi 6x nebo 7x, kyvadlová doprava [Praha-Terezín], tam a zpátky.“²²⁵ Protože benzín už znovu nebylo možné zakoupit, obrátil se na Američany, kteří ho zásobili pohonnými hmotami a snad i zdravotním materiálem: Vyměnil [žlutou] hvězdu na šatech za červený kříž. Předpokládám, že jezdil v plášti a že ho potom naházeli do kotle a spálili. Protože možnost infekce byla hrozně vysoká. (...) Protože [nemocní bývalí vězni] byli lidé, které nebylo kam odvézt – „Co s nimi? Kam jet? Nemocnice je nebraly, domovy většinou neměli, a když, tak daleko“ - tak je jednoduše na přechodnou dobu vozil k sobě do bytu.“²²⁶

Lze předpokládat, že právě díky přetrpěné tyfové nákaze mohl MUDr. Neumann tyto cesty bez problému absolvovat. Pečoval pak o podvyživené pacienty, kterých mohlo být kolem dvaceti,²²⁷ ve vlastním bytě více jak měsíc. Jako lékař si byl velmi dobře vědom případných rizik, které by jim normální strava mohla způsobit:

„Dělali [jim] odvary z mrkve, rýže a tak. Tam [ovšem] došlo k té lumpárně, kterou popisují v knížce, kde ho posléze někdo žaloval, že si táta opatřil konzervy z UNRRy (a ty byly samozřejmě mimo lístky) a tou stravou se [s ostatním personálem] živili. (...) Táta musel u soudu dokázat, že by ty lidi zabil, kdyby jim [hned] dal tu americkou kachnu na pomerančích, kterou si ohřál sám - protože spousta vězňů

²²⁴ Tamtéž, 5. část, s. 12.

²²⁵ Tamtéž, 13. část, s. 32.

²²⁶ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 13. část, s. 32.

²²⁷ Tamtéž, 33.

zahynula jenom proto, že přijeli domů dejme tomu na venkov, tam jim udělali vajíčka na škvarkovém sádle a bylo... Lidé nevěděli, netušili, a tak dále, ale táta byl lékař a musel vědět a musel tušit [...]. A navíc sám nespál! Proto bylo logicky dobře, že se mohl pořádně sám najíst. Musel to dokazovat soudně, že je nechtěl šidit, ale že jim zachránil život.“²²⁸

Vlastní byt se mu podařilo uvolnit až v průběhu července, dva měsíce po skončení války. Nechal jej vydezinfikovat, vymalovat a připravit na opětovný příjezd své manželky a dcery.

Narození dcery a léta poválečná

První a jediné vytožené dítě manželů Neumannových se narodilo ještě během války, 14. března 1944. Maminka měla necelé dva měsíce před porodem, ale i po něm vážné zdravotní obtíže a i porod samotný proběhl neplánově dříve (a nikoliv v Borůvkově sanatoriu, jak bylo zamýšleno) – takže u něj otec ani nebyl přítomen.²²⁹ Obětavě se však o dceru staral a to i během kritického prvního měsíce, kdy jeho manželka byla v důsledku nemoci nadále upoutána na lůžko. Váže se k tomu i kuriózní příhoda:

„Po narození v ordinaci, zařízení na vyšetřování, nebyl k dispozici inkubátor. Nahradila ho elektrická trouba, kam jsem byla dávana v koši na prádlo, obložena vatou a s hrnkem s vodou, vždy na hodinu a hodinu venku po celých 24 hodin. Maminka tři neděle ležela v horečkách, takže se o mě staral můj otec, který vyráběl po celou dobu umělou stravu značky Nestlé. Otec Franta byl velice přesný a nosil neustále při sobě kuchyňský budík. Jednou hovořil telefonicky se svým známým v době, kdy jsem byla v troubě, uprostřed hovoru budík v kapse zazvonil a tatínek okamžitě ukončil hovor s vysvětlením, že má dceru v troubě. Maminka [později] potkala na ulici manželku onoho známého a ta se jí otázala, zda její manžel nemá v důsledku těžké celkové situace [židovský původ v době války] psychické potíže, když do telefonu mluví o dítěti v troubě. Maminka konstatovala bez dalšího, že manžel je přesný a nenechá tam dceru ani o 5 minut déle. A to v žádné situaci. Paní se

²²⁸ Tamtéž, 13. část, s. 32. Srovnej NEUMANNOVÁ, V. Hledat – najít, držet – nepustit, s. 28-29.

²²⁹ NEUMANNOVÁ, V. Hledat – najít, držet – nepustit, s. 7-9.

*s pokýváním hlavy vzdálila a naší rodiny se pomalu začala stranit. Zřejmě došla k názoru, že manželé Neumannovi jsou na tom oba stejně.“*²³⁰

V průběhu doby ovšem začínalo být zřejmé, že vývoj dcerky neprobíhá tak, jak by měl. Dětská mozková obrna se tehdy ani zdaleka nevyskytovala tak často, jako v současnosti. Bylo to dáno hlavně možnostmi tehdejší lékařské péče. Laicky řečeno, děti s touto diagnózou se tehdy jen zřídkakdy dožily vyššího věku. V případě malé Venduly však byli oba rodiče příliš zarputilí, aby se jen tak jednoduše vzdali. Zkoušelo se kde co: rybí tuk, vápník, horká či studená lázeň, masáž froté ručníkem, pestrá strava či horské slunce. Otec také obcházel jednotlivé lékaře a seznam těch, u kterých bylo dítě vyšetřováno, rostl. Jen namátkou: MUDr. Pokorný, MUDr. Epstein, MUDr. Mann, MUDr. Mazačová., MUDr. Jaroš, MUDr. Křížan. Následovaly i takové kapacity, jako profesor Zahradníček: „*Profesor mluvil při audienci, která trvala maximálně pět minut, cosi o trepanaci lebky... [a pak si povzdechl]: „těžký Little!“*“²³¹ Neméně slavný profesor Henner později doporučil Parpavit forte, Epluynal a vitamíny skupiny B... Již dříve pak byly ordinovány Betuna, Inol, Erevit, Thyreoidin, Calmafos či Infadin.²³²

²³⁰ NEUMANNOVÁ, V. Hledat – najít, držet – nepustit, s. 9.

²³¹ Tamtéž, s. 36.

²³² Vendulka Neumannová. Opis pro prof. Hennera, 2. 3. 1950. Strojopis, 1 strana. Osobní archiv MUDr. Františka Neumanna, v držení PhDr. Venduly Neumannové.

Obr. 12 – MUDr. František Neumann s dcerou Vendulkou.

Foto: Osobní archiv PhDr. Venduly Neumannové.

Celá záležitost nutila Františka Neumanna, aby sám začal znovu a podrobně studovat neurologii. Začal si kvůli tomu dopisovat i s jedním z francouzských neurologů – a dokonce byl kvůli tomu později nucen absolvovat i výslech u Státní bezpečnosti.²³³ MUDr. Neumann sice po roce 1945 obnovil činnost své soukromé praxe; byla mu navracena zabavená chata a rovněž zdědil nymburský a pražský majetek po svých příbuzných, jimž se stal osudný holocaust. Ve svém důsledku to ovšem bylo pro rodinu Neumannů – ještě před únorem 1948 – obrovské břímě. Na základě jednorázového zákona²³⁴ bylo po vinohradském lékaři požadováno zaplacení tzv. „milionářské daně“ a to v hotovosti. Proto si pro tento účel vypůjčil nemalý obnos u soukromé osoby: „...Myslím, že byla lhůta do konce roku '47, že se zaplatí ta jednorázová daň a [on si myslí, že] bude pokoj. (...) [Půjčil si] právě u soukromé osoby, v tom byl ten problém, cítil se morálně zavázaný té soukromé osobě to pokud možno okamžitě zaplatit. Já nevím, kdo to byl, to jsem se nikdy nedozvěděla.“²³⁵

Faktem však bylo, že po únoru bylo zmíněné dědictví tak jako tak znárodněno – a dluh zůstal. Opět mu byla zabavena i soukromá chata ve Hvozdech a po roce 1950 už mohl provozovat privátní ordinaci jen s obtížemi. Rudá totalita nahradila tu černou. Hektické poválečné období se pak v nemalé míře podepsalo na zdraví obou rodičů. František Neumann po únoru 1948 prodělal tři srdeční infarkty. První z nich ho postihl 22. listopadu 1949. Jeho žena vzpomínala: „Franta [měl] infarkt. (...) Vezl nás domů a již pořád nařikal, že mu je dusno, otevíral okénko ve voze. V neděli odpoledne (...) přišel domů, lehl si na gauč a nařiká, že je mu špatně. Celkem nepřikládala jsem tomu váhu a považovala to za nevyspalost. Náhle půl desáté je velmi těžko a říká mi: „Květuško, já snad umřu...“ Rychle jsem ho vytáhla z postele, usadila do lenošky – a to už náhle po celém těle řinou se mu potoky potu všude, ze všech pórů. Rychle volám pohotovostní službu, lékař je na obchůzce. Nejde a nejde... Konečně přichází starý pán, ke kterému nemám důvěru. Říká, že srdci nic neschází.“²³⁶

²³³ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 14. část, s. 38.

²³⁴ Viz Zákon č. 185/1947 Sb. ze dne 31. října 1947 o mimořádné jednorázové dávce a mimořádné dávce z nadměrných přírůstků na majetku.

²³⁵ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 15. část, s. 39-40.

²³⁶ NEUMANNOVÁ, V. *Hledat – najít, držet – nepustit*, s. 50. Oproti deníkovým záznamům své maminky posunula V. Neumannová první infarkt svého na rok 1948. Viz Rozhovor, 14. část, s. 35 a 15. část, s. 39.

Následkem infarktu myokardu byl MUDr. Neumann takřka rok v pracovní neschopnosti. Většinu této doby byl hospitalizován na lůžkovém oddělení VFN na Karlově náměstí, kam za ním jeho manželka pravidelně docházela, pomáhajíc o něj pečovat. Zbýlý čas strávil doma. Po ukončení rekonvalescence, v 75% invaliditě, pak nastoupil do OÚNZ v Kartouzské ulici v Praze na Smíchově: *„Tam je zdravotní středisko pro Prahu 5 a tam sloužil na gynekologii. Bral [rovněž] takové věci, jako školení dělnic ve Waltrovce o základních informacích o gynekologii a takové věci... Musel napsat obsáhlý spis o tom, proč nešel na bramborovou brigádu, protože obhajoval názor, že gynekolog a virtuos hry na housle by neměli okopávat brambory, protože by neměli mít mozolnaté ruce. A to všechno s uznanou 75% invaliditou. (...) Přesto ho honili. Jednak dělal na plný úvazek, [jednak] ještě s těmi školeními a ještě se obhajoval z těch přiblblých zemědělských brigád. (...) Díky tomu, že se takhle zapojil, tak mu povolili 1 hodinu soukromou praxi. Přišel tak zhruba tak v 17:00 domů z práce; půl hodiny si oddechl u klavíru; pak šel na hodinu si povídat, nebo něco vyrábět se mnou; pak šel ordinovat. Mezitím mě maminka uložila spát – a pak teprve konečně dělala spolek svému muži. Absolutně šílené to muselo být. A tohle všechno dělal proto, že absolutně nehodlal slevit z úrovně našeho života.“*²³⁷

Druhý, slabší, infarkt mohl prodělat někdy v letech 1950-52. Opět půl roku strávil v pracovní neschopnosti – čtvrt roku v nemocnici, čtvrt roku doma.²³⁸ Třetí, nejsilnější a smrtelný infarkt ho zasáhl na Velký pátek, 20. dubna 1957. Dva měsíce předtím se byl nucen navzdýcky rozloučit se svou maminkou. Noc před svým skonem byl pak ještě se svou ženou nucen běhat s metrem po svém vinohradském bytě a vyměřovat, zda se jeho plocha svou výměrou vejde do čerstvě přijatého zákona o maximální možné rozloze bytu. Ráno se pro něj ukázalo osudné. Jeho žena byla u jeho posledních chvil:

Zmínila též možnost další srdeční příhody cca o měsíc dříve: *„Maminka jednou vykládala, že tátovi bylo špatně, už nějak nevím, měsíc před tím, a že to nikoho nenapadlo. Že byli spolu na koncertě v Rudolfinu a táta že se hrozně zpotil a což je u něj velmi nezvyklé, že si uvolnil kravatu a rozepnul košili a máma mu říkala: „Takhle tě budou pomlouvat, že se před koncertem přežíráš!“ Tamtéž.*

²³⁷ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 14. část, s. 35-36.

²³⁸ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 15. část, s. 40.

„Spala jsem bezstarostně tvrdě a najednou slyším volání (...) vyskočila jsem, on ležel na gauči oblečen – jak chtěl odcházet do střediska. Těžce dýchal a řekl: „Musíš zavolat do střediska, tam samozřejmě nepůjdu, mně je špatně.“ Na mě šly mráčky. Chtěl telefonní seznam, že si zavolá Dr. Weisnera. Radila jsem Dr. Nohela. Před ním jsem volala, nikdo se nehlásil. Přepila jsem rychle telefon do konzultace. Volala [jsem] Dr. Weisnera, také už byl pryč. Rychle zpět. To už dýchal přerývaně, začal chrčct, brunátněl, jazyk se mu valil mezi ústa a spousta jakoby ve varu slin. Před tím, než toto nastalo, mezi oběma telefony, jsem běžela k němu: „Co mám tobě udělat?“ – „Dej mi studené na srdce...“ Rychle ručník, trů srdce – a jeho poslední slova: „Á, to je příjemné...“²³⁹

Závěrečné vzpomínky

„Ono je toho hodně, když to člověk takhle loví z paměti... Říkám... Ještě jednu věc jsem neřekla; v knížce to je, ale možná by se to mělo ještě zdůraznit. Že on [táta] zůstal obrovsky klukem, že si dovedl hrát. To je slavná scéna s polárkovým dortem, který mi máma zakázala a táta mi ho koupil, nebo scéna s tím, abych věděla, co to je válet sudy ze stráně: Takže mě vzal do náručí a koulel se se mnou po letní louce. To je úžasná vzpomínka. A myslím si, že on byl pro mě už v těch 13-ti... že jsem do něj byla i zamilovaná, jak tak pubertácké holky bývají a asi kdybych byla 100% zdravá, tak mám dojem, že bych měla velké problémy sehnat partnera. Že bych měla moc vysokou laťku, víš? Myslím, že jsem měla opravdu blíž k tátovi, než k mámě, což zní nespravedlivě, ale je to tak.“²⁴⁰

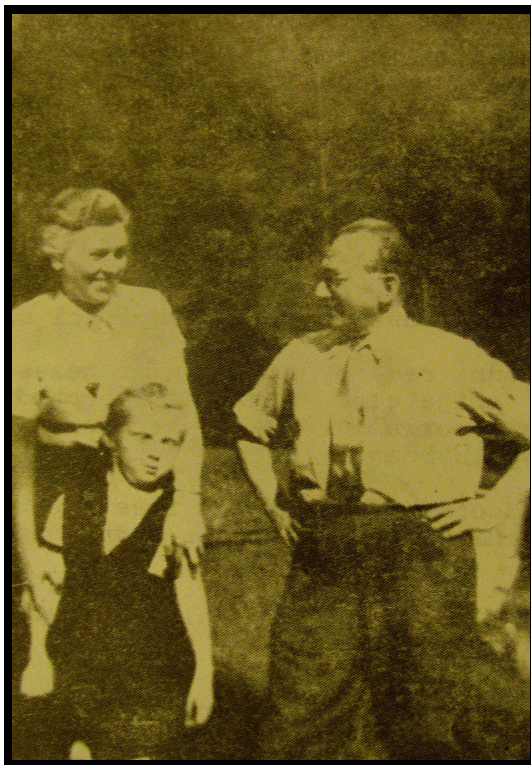
„Chtěla bych (...), aby to bylo řečeno, protože to obdivuji: Člověk, který prožil toto, vrátil se domů a v létě [1945] už mu muselo být 100% jasné, že to se mnou není v pořádku, protože mně byl rok a 4 měsíce a ležela jsem bez hnutí (dítě by v té době, byť nedonošené mělo přinejmenším sedět, když ne běhat) a ten člověk se nedokázal zhroutit! Ten člověk zůstal psychicky zdravý (...). Dejme tomu, že v roce 1945 věřil, že se vrátí věci v jistém směru do normálních kolejí. Také proto všechno dělal. Ale on přežil i ten Gottwaldův příchod, který znamenal totální krach – jednak hmotný, té

²³⁹ NEUMANNOVÁ, V. Hledat – najít, držet – nepustit, s. 66.

²⁴⁰ Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, 16. část, s. 44.

rodiny, kterou tak pracně budoval – jednak ideový, protože se zhroutilo všechno, čemu věřil, a přesto dokázal být vstřícný, veselý a v zásadě přesvědčený o tom, že lidé jsou ve své podstatě dobří. A ještě to dokázal vštípit mně. A já znám mnoho rodin, které byly poškozeny hůře a kde děti i ostatní vyrůstaly v takové hrozně zlobě a zapšklosti. To u nás nebylo. Táta přišel z práce, nenadával [...], ale když byl unavený, tak si sedl ke klavíru a hrál Chopina. To je přece úžasné, ne? Tomu říkám síla hrdinů..“²⁴¹

²⁴¹ Tamtéž, 13. část, s. 33.

Obr. 13 - Rodina Neumannova, počátek 50. let 20. století.
Foto: Osobní archiv PhDr. Venduly Neumannové.

Resumé

MUDr. František Neumann byl a zůstává zcela neznámým lékařem – avšak s velmi zajímavými osudy. Přežil krvavá bojiště první světové války, zařídil si prosperující praxi a šťastně se oženil, jen aby byl díky svému židovskému původu vystaven dalším osudovým výzvám během Protektorátu a následně i v obtížném poúnorovém období. Život mu neulehčilo ani narození těžce postižené dcerky.

Summary

Dr. Franz Neumann was and remains a totally unknown doctor - but with very interesting life stories. He survived the bloody battlefields of World War I, arranged for a thriving practice and married happily, only to be exposed to another fateful challenges during the Protectorate and in turn communist difficult period because of his Jewish origin. Life did not become easier after his severely disabled daughter was born.

Prameny:

Rozhovor s PhDr. Vendulou Neumannovou, který byl veden o jejím tatínkovi MUDr. Františkovi Neumannovi během její hospitalizace ve Střešovické (23. 8., 26. 8., 29. 8. 2010) a Vinohradské nemocnici (6. 9. 2010) v Praze. [Audio záznam; přepis do textové podoby. 16 částí, 45 s.]

Vyprávění PhDr. Venduly Neumannové o tatínkovi, zapisované v pozdním jaru 2010 při společně trávených přestávkách v Jedličkově ústavu a školách s PhDr. Patricií Krušinovou. [Přepis do textové podoby, 7 s.]

Soukromý archiv MUDr. Františka Neumanna a PhDr. Venduly Neumannové.

Literatura:

NEUMANNOVÁ, Vendula. *Hledat – najít, držet – nepustit*. 1. vyd. Praha : Jan Pixa, 1991. ISBN 80-900-600-1-3.

MEMO 2011/2

SVOBODNÝ, Petr - HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. *Pražské špitály a nemocnice*. Praha : Lidové noviny, 1999. 79 s. ISBN 80-7106-315-0.

Tereziánská pamětní kniha: židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945. Praha : Melantrich, 1995. 2 sv.

Zdravotnická ročenka Československá. II. ročník, 1929. Praha : Piras, akc. spol., 1929.

Zdravotnická ročenka Protektorátu Čechy a Morava. XI. Ročník, 1939-1940. Praha : Piras, A.S., 1940.

CHARVÁT, Josef. Josef Charvát a jeho doba : Úryvky z deníků a pamětí, část 8. In *Vesmír*. Praha : Vesmír s.r.o., 1994. Roč., 73. ,č. 10, s. 584-587. ISSN 1214-7087.

Jewish Virtual Library [online]. 2008 [cit. 2011-05-03]. Hamburg: The Askhenazi Community. Dostupné z www:

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0008_0_08294.html>.

Vojenský ústřední archiv. [online]. Praha : 2009-2010 [cit. 2011-11-29]. Databáze příslušníků čs. vojenských jednotek v zahraničí za 2. sv. války. Dostupné z www: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DatabazeLegionaru.aspx>>.

The Central Database of Shoah Victims' Names [online]. Jerusalem : Yad Vashem The Holocaust Martyrs, and Heroes' Remembrance Authority, 2011 [cit. 2011-06-20]. Dostupné z www: <http://www.yadvashem.org/wps/portal/IY_HON>Welcome>.

O autorech:

Mgr. Petr Kolář (*1979), absolvent oboru dějepis-pedagogika Pedagogické fakulty UK v Praze, doktorand Ústavu dějin lékařství a cizích jazyků 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Pracuje jako archivář Historického archivu Jedličkova ústavu v Praze, tamtéž působí jako pedagog. Zabývá se zejména dějinami tělesného postižení a ústavní péče v druhé polovině 19. a první polovině 20. století. E-mail: p.kolar@jus.cz